

Diskusný dokument

pre konzultácie so zainteresovanými stranami
k Programu **Miestny rozvoj založený na kultúre**
(podporenému Finančným mechanizmom EHP a štátnym rozpočtom Slovenskej republiky)

Výsledok 1: Obnovené, revitalizované a udržiavateľne spravované kultúrne dedičstvo

Skupina 2. Kultúrne dedičstvo, 17.09.2025 13.00

Kontext a účel dokumentu

Cieľom konzultácie so zainteresovanými stranami je overiť, či návrh programu skutočne zodpovedá potrebám cieľových skupín, a získať konkrétnu spätnú väzbu k jeho zameraniu — vrátane toho, ako sú zapracované osobitné priority z Memoranda o porozumení.

Priority z medzinárodnej dohody — Memorandum o porozumení

- Program by mal prispieť k tomu, aby **umenie, kultúra a dedičstvo viac prispievali k rozvoju miest a obcí**, k ich odolnosti a k sociálnej súdržnosti. Kultúra má posilňovať spoločnosť, budovať odolnosť voči dezinformáciám a nenávisťným prejavom a podporovať občiansku participáciu, rešpekt, rozmanitosť a slobodu prejavu — najmä v znevýhodnených regiónoch.
- Zamerať sa má na obnovu a nové využitie kultúrnych pamiatok, ich premenenie na živé kultúrne a komunitné centrá — miesta, ktoré odrážajú lokálnu identitu, reagujú na potreby obyvateľov a čerpajú z miestnych kultúrnych zdrojov, vrátane ekonomického prínosu. **Osobitná pozornosť sa má venovať lokalitám UNESCO.**
- Podporí sa umelecká a kultúrna tvorba, výmena a mobilita s dôrazom na **sieťovú spoluprácu medzi kultúrnymi aktérmi a lokálnymi partnermi** pri kultúrnom programovaní a vzdelávaní s cieľom rozšíriť dosah a podporiť ľudské práva, kultúrnu rozmanitosť, participáciu a kultúrne sebavyjadrenie žien, sociálnych/etnických/kultúrnych menšín a ľudí v zraniteľných situáciách, s osobitným dôrazom na Rómov.
- **Minimálne 20 %** celkových oprávnených výdavkov programu sa má **vyčleniť na umeleckú a kultúrnu tvorbu, spoluprácu a výmenu.**
- Program má prispieť k väčšiemu **povedomiu o kultúre sociálnych, etnických a kultúrnych menšín a skupín.**

Koncepcia a cieľ programu

Cieľ: **zvýšiť participáciu, udržiavateľnosť a rozmanitosť v oblasti umenia, kultúry a kultúrneho dedičstva.**

V oblasti kultúrneho dedičstva program uplatňuje prístup **kreatívneho tvorenia miest** (creative placemaking) a participatívne plánovanie. V spolupráci s obyvateľmi, kultúrnymi aktérmi a partnermi sú **pamiatky chránené, interpretované a spravované** tak, aby odrážali potreby a hodnoty komunity. Dôraz presahuje **technické/vizuálne výstupy** a zahŕňa **environmentálnu zodpovednosť, kultúrnu relevantnosť, sociálnu inklúziu a primerané ekonomické prínosy.**

Zároveň program **podporuje umeleckú tvorbu, mobilitu a medzinárodnú spoluprácu** na rozširovanie prístupu ku kultúre a rozvoj publika, s osobitným zreteľom na **ženy, mladých ľudí, menšiny a osoby v zraniteľných situáciách**, aby sa predišlo vylúčeniu. Znižovanie sociálno-ekonomických rozdielov je

integrálnou súčasťou; podpora preto cieľi aj na znevýhodnené regióny a nedostatočne zastúpené komunity.

Celková alokácia: 62 mil. €

- **Výsledok 1:** Obnovené, revitalizované a udržateľne spravované kultúrne dedičstvo — cca **45 mil. €** (otvorená výzva a vopred definovaný projekt)
- **Výsledok 2:** Posilnená kultúrna participácia a umelecká sloboda — cca 12,5 mil. € (otvorená výzva a 2 vopred definované projekty).

Výsledok 1: Obnovené, revitalizované a udržateľne spravované kultúrne dedičstvo

Očakávané výsledky (Výsledok 1)

- **Obnovené, revitalizované a využívané pamiatky** s udržateľnými a inkluzívnymi funkciami.
- **Vznik kultúrnych a komunitných centier** integrovaných do stratégií miestneho rozvoja.
- Zavedená **preventívna údržba**; zvýšená odolnosť voči rizikám spôsobeným klimatickými a ľudskými faktormi.
- Posilnená **sociálna inklúzia** so zárukou účasti žien, mládeže, Rómov a osôb so zdravotným postihnutím.
- Silnejšie **lokálne ekonomiky** prostredníctvom **kultúrneho programovania, remesiel a turizmu**.

Modalita — výzva: Zodpovedná a udržateľná obnova a revitalizácia kultúrneho dedičstva

- **Alokácia:** 42,5 mil. €.
- **Minimálne 18 mil. €** vyčlenených pre mestské lokality UNESCO v znevýhodnených regiónoch (Banská Štiavnica, Levoča, Spišské Podhradie, Bardejov, **Ružomberok**).
- **Veľkosť grantu:**
 - 1–3 mil. € (NKP) — max. 70 % na infraštruktúru a vybavenie
 - **1–5 mil. € (NKP – UNESCO)** — max. 75 % na infraštruktúru a vybavenie
- **Miera grantu:** 100 % (verejný sektor) / 95 % (ostatní).

Zameranie: **zodpovedná a udržateľná obnova/revitalizácia** prostredníctvom adaptívneho opätovného využitia, ktoré reflektuje rôznorodé potreby zainteresovaných strán pre viacero účelov, identifikované **aktívnym zapojením samospráv, obyvateľov, umelcov, podnikateľov, kultúrnych inštitúcií a ďalších partnerov**. Projekty majú **prepájať obnovu so súčasnými funkciami** (kultúrne programy, lokálne podnikanie, komunitné využitie) a priamo riešiť nedostatočné využívanie a slabú integráciu do miestneho rozvoja.

Oprávnenosť: **Národné kultúrne pamiatky** na zozname pamiatok s prioritou obnovy (približne 500 pamiatok). Pamiatky mimo zoznamu môžu byť oprávnené, ak súvisia s menšinovým/etnickým dedičstvom s jasnými prínosmi pre tieto komunity.

Územná pôsobnosť: otvorené pre celé územie Slovenska, znevýhodnené okresy môžu byť uprednostnené.

Prioritu môžu mať tiež:

- Projekty riešiace výzvy vyplývajúce z invázie na Ukrajinu (napr. využitie obnovenej pamiatky ako inkluzívneho centra pre súdržnosť vysídlených Ukrajincov a hostiteľských komunit; zvyšovanie povedomia o **rizikách pre dedičstvo počas konfliktov**; odborný dialóg o **ochrane dedičstva v krízových časoch** vrátane pripravenosti, núdzovej reakcie, obnovy a komunitného zabezpečenia; spolupráca s donorskými štátmi a/alebo medzinárodnými inštitúciami s overenými skúsenosťami s ochranou dedičstva v konfliktných oblastiach).
- Projekty, ktoré zmysluplne cieľia aspoň na jednu **zraniteľnú skupinu** (ženy, mládež, menšiny vrátane Rómov, **osoby so zdravotným postihnutím**) s prispôsobeným oslovením, formátmi a indikátormi na sledovanie participácie a dopadov.

Kľúčové charakteristiky podporených projektov

- **Adaptívne opätovné využitie kultúrnych objektov** — Projekty musia **preukázať zapojenie lokálnych aktérov** (samosprávy, obyvatelia, umelci, podnikatelia, kultúrne inštitúcie) do spoluprotby riešení reagujúcich na kultúrne, sociálne a ekonomické potreby komunity.
- **Zachovanie historickej hodnoty a prepojenie so súčasnosťou** — Navrhované riešenia majú **spájať pamiatkovú ochranu so súčasným využitím** — napríklad prostredníctvom kultúrnych programov, sociálnych funkcií či podnikania.
- **Dlhodobé participatívne spravovanie** — Zaviesť **model správy** zahŕňajúci kultúrne centrá, samosprávy, expertov a komunitu na **zabezpečenie udržateľnosti a relevantnosti pamiatky**.
- **Zapojenie komunity a rozmanitosť** — **Organizovať multikultúrne podujatia**, výstavy, výmeny a ďalšie aktivity, ktoré **spájajú komunity**, oslavujú rozmanitosť a posilňujú vzťah obyvateľov k miestu.
- **Ekonomická udržateľnosť** — Projekt má obsahovať **ekonomické funkcie** prispievajúce k **udržateľnosti pamiatky** a podľa potreby **zvyšujúce komfort návštevníkov**. Príklady: **reštaurácie, kaviarne, predajne suvenírov, prenájom priestorov na kultúrne a spoločenské akcie, detské tábory alebo udržateľné ubytovanie**.
- **Environmentálna udržateľnosť a tradičné remeslá** — Obnova má využívať **ekologické prístupy, zelené technológie, školenia v tradičných remeslách** a tvorbu **zelených plôch** v súlade s cieľmi udržateľného rozvoja.
- **Partnerstvo s lokálnym podnikateľským prostredím** — **Zapájať lokálnych výrobcov, umelcov a podnikateľov** prostredníctvom trhov, dielní, coworkingov a kultúrnych podujatí.
- **Inklúzia a prístupnosť** — Uplatňovať **princípy univerzálneho dizajnu** — napr. **rampy, prehľadné značenie, viacjazyčné sprievodné materiály** — a citlivo pristupovať k rôznym potrebám návštevníkov.
- **Posilňovanie kultúrneho dialógu a spolupráce** — Nadväzovať **partnerstvá** s domácimi a zahraničnými **kultúrnymi inštitúciami** a rozvíjať **výmenné programy, rezidenčné pobyty a spoločné podujatia**.
- **Prístupnosť pre znevýhodnené skupiny** — **Odstraňovať fyzické a mentálne bariéry**, zvyšovať povedomie o znevýhodnených kultúrach a vytvárať podmienky pre ich participáciu.

Povinné prvky

- **Obnova aspoň jednej pamiatky** zo zoznamu pamiatok s prioritou obnovy.
- Využitie **ekologických metód, tradičných remesiel** a klimaticky citlivej adaptácie.
- **Príprava: Plán správy** (udržateľnosť, diverzifikácia príjmov); **Plán preventívnej údržby** (v spolupráci s Pamiatkovým úradom); **Programový plán** (min. 2–3 roky verejných aktivít); **Plán využívania pamiatky a nájmu** (vrátane záväzných listov od lokálnych užívateľov).

- **Participatívne workshopy** so samosprávami, obyvateľmi, umelcami, MSP, menšinami a zraniteľnými skupinami (min. 2 pred schválením žiadosti + počas implementácie projektu).
- **Plán inklúzie a participácie** a **integrácia princípov univerzálneho dizajnu** (bezbariérové trasy, značenie, digitálny prístup).

Pozvanie na diskusiu a zapojenie — usmerňujúce otázky

1. Potenciál lokalít UNESCO/NKP zapojiť sa do takejto výzvy; **formy spolupráce medzi lokalitami UNESCO na vytváranie synergií.**
 - **Vlkolíne** má **Kooperačný projekt** spolupráce s **Čičmanmi** (PRLA) – OOCR RL + RD: **„Rozvoj destinačnej ponuky obcí s tradičnou drevenou architektúrou“**
 - Ukážky **ľudových remesiel** a tradičných výrobcov – **jarmoky** v Bardejove a Levoči, cirkevné akcie Spišské Podhradie (odpust vo Vlkolínci)
2. Zodpovedajú navrhované **výšky grantu/grantové sadzby** a požiadavky vašim kapacitám (program, personál, technológie)?
 - Pokiaľ budú zahrnuté aj **investície** v rámci komplexného projektu **Dobudovanie turistickej infraštruktúry v lokalite UNESCO Vlkolíne** (záchytné P + IC + verejné WC, ekologická ČOV), **Protipožiarne opatrenia** (nádrže, hydranty, hlásiče – podľa plánu), **Prístupové komunikácie + mosty** (oprava a rekonštrukcia ciest a cyklochodníkov)...
3. Zodpovedajú alokácie, stropy grantov a **pomer „hard vs. soft“ reálnym potrebám**?
 - Zodpovedajú – pokiaľ budú aj **pracovné workshopy** (opravy - šindľové strechy, obnova senníkov a zrubov atď.) považované za „soft“ aktivity...
4. Je **limit na infraštruktúru/vybavenie vyvážený**, alebo by ste navrhli inú proporciu?
 - **Vyvážený** – max. 4/5 (80%) – min. 3/4 (75%)
5. Pomôžu **povinné nástroje** (Plán správy/Preventívnej údržby/Programový/Plán využívania a nájmu) dlhodobému riadeniu, alebo sú príliš administratívne náročné?
 - Mesto RK má spracovaný **Manažmentový plán 2022 – 2031, Akčný plán + Praktickú príručku pre manažment pre lokalitu svetového dedičstva Vlkolíne**
6. Je navrhovaná **participácia** (workshopy pred schválením a počas realizácie) vhodná a realistická? (*podpora pri využívaní nehnuteľností na aktivity, súhlas domácich so zámerom*)
 - **Workshopy** organizujeme pravidelne (**Leto vo Vlkolínci, Remeslo má zlaté dno – Plán aktivít OOCR RL, obnova senníkov – v rámci programu Obnov si svoj dom a pod.**)
7. Je **dôraz na inklúziu** (ženy, mládež, menšiny, **osoby so zdravotným postihnutím**) uskutočniteľný a skutočne prínosný (v navrhovanom formáte)?
 - **Prístup pre osoby so ZP + mládež** (bezbariérové WC, min. 1 expozícia – školiace centrum / kino, záchytné parkovisko, plastický model, audiovizuálne formy...)
8. Ako najefektívnejšie zabezpečiť **vyvážené geografické pokrytie projektov** s ohľadom na možné kapacitné limity v **na** menej rozvinutých regiónoch?
 - **Vlkolíne** je **jediná lokalita UNESCO v ŽSK** – sme menej rozvinutý región
9. Umožňuje program dostatočnú **spoluprácu s komunitami, nezávislými kultúrnymi aktérmi a lokálnym podnikaním** na udržanie celoročnej aktivity pamiatok?
 - Áno – spolupracujeme s **domácimi** (OZ Vlkolíne, Liptovské múzeum, KDAH atď.), **celoslovenskými inštitúciami** (PÚ, Pro Monumenta) aj **zahraničnými partnermi** – Wisla, Czarny Dunajec – Chocholów (Interreg SK – PL)
10. Vidíte potenciál pre projekty riešiace výzvy vyplývajúce z **invázie na Ukrajinu**?
 - V spolupráci s **KU RK** – študenti a pedagógovia z Ukrajiny a ich rodiny žijúce v RK
 - **Integrácia UKR komunity** žijúcej v RK do aktivít vo Vlkolínci (ako cieľová skupina)
 - **Partnerstvo** s obdobným mestom / regiónom na UKR (alokácia na projekty 3,5 mil. €)

Diskusia:

Cieľom projektov má byť **premena Mestských pamiatkových rezervácií (MPR) a Pamiatkových rezervácií ľudovej architektúry (PRLA) na živé kultúrne centrá**, ktoré sa využívajú **celoročne** pre domácich aj pre návštevníkov.

Národné kultúrne pamiatky (NKP) v lokalitách UNESCO nemusia byť na zozname ohrozených NKP – potrebná obnova (zoznam MK SR na webe – pri výzve 1.5.5 z *Plánu obnovy a odolnosti SR*, aktualizácia zoznamu bude až v r. 2027).

Spolufinancovanie – žiadatelia: samospráva **0%** (85% Nórske kráľovstvo, 15% SR = 100% hradí štát). Manažment lokality UNESCO je podstatný, vrátane pripravených dokumentov (*Manažmentový plán, Akčný plán, Plán aktivít, Praktická príručka + príklady dobrých skúseností* a pod.).

Ministerstvo kultúry SR – Národný projekt na obnovu NKP a lokalít UNESCO sa nebude realizovať (potvrdil to na stretnutí nový št. tajomník MIRRI SR).

Protipožiarny plán + Krízová bezpečnosť + Protipovodňové opatrenia v dôsledku zmeny klímy chcú zaradiť do oprávnených aktivít v rámci programu *Obnov si svoj dom*.

Nákup nehnuteľností – len do výšky 10 % celého projektu (max. 300 – 500 000 €), treba zdôvodniť nevyhnutnosť nákupu (obnova, nové expozície, akcie, workshopy, ubytovanie umelcov, remeselníkov, tesárov a pod.), lebo Mesto RK nemá vhodné objekty a nehnuteľnosti vo svojom vlastníctve...

Záchytné parkovisko + oprava prístupových komunikácií a mostov – treba zdôvodniť prínos (obmedzenie dopravy a počtu áut, kultúra krajiny – výhľady a zasadenie do prírodného prostredia, fotografovanie – čisté scenérie bez rušivých vplyvov, regulácia počtu návštevníkov – prehľad + dáta...).

Bilaterálna spolupráca s partnermi v Nórsku – veľmi vítaná a preferovaná (býv. veľvyslanec + SK komisia pre UNESCO môžu pomôcť).

Príprava projektu – projektový zámer (štúdiá + konzultácie s KPÚ a ďalšími inštitúciami – NP VF, prerokované s občanmi a komunitou, schválené v orgánoch miestnej samosprávy – komisie, MsZ...).

Časová os: október/november 2025 – schválenie **osnovy projektu** (po skončení konzult. stretnutí), marec 2026 – uzatvorenie **programovej dohody** v Riadiacom výbore + EÚ, apríl 26 **vyhlásenie výzvy**.

Vyhodnotenie: jún 2026, **Doba realizácie + vyúčtovanie:** marec 2029.

Pozn.: generálna tajomníčka **Slovenskej komisie pre UNESCO** (Min. zahraničných vecí SR) mi hovorila, že na rokovaní *Poradného zboru ministra CR a športu* sa sťažoval zástupca **Slovenskej asociácie karavaningu**, že na odstavných plochách vo **Vlkolínci nemôžu parkovať karavany**. Aj to je ďalší **argument** na potrebu vybudovania **záchytného parkoviska** v Trlenskej doline.

D. Frelichová, je bývalá veľvyslankyňa v Nórsku, ktorá je nám veľmi naklonená a hovorila mi, že pozná členov **Riadiaceho výboru** pre tzv. **Nórske fondy** a v lete bola v Nórsku a s viacerými sa stretla. Chce nám pomôcť, lebo Vlkolínec je jej „srdcovka“...

Krátky sumár návrhu aktivít do projektu z Nórskeho fondov:

Investičné akcie – 75% z celkovej výšky projektu: Verejné WC + ČOV vo Vlkolínci (v PRLA), Záchytné parkoviská (malé + veľké) + Polyfunkčný objekt (IC, expozícia o prírode v NP VF, predaj suvenírov a občerstvenia...) + verejné WC v Trlenskej doline (ochranné pásmo PRLA), oprava historickej sýpky (odvodnenie – izolácia objektu, výmena žlabov, oprava šindľovej strechy...), oprava miestnej komunikácie vo Vlkolínci (v PRLA), oprava cesty do Vlkolínce z Trlenskej doliny, oprava cesty do Trlenskej doliny (odbočky), oprava prístupových turistických a cykloturistických trás zo vš. smerov (*Náučný chodník Trlenská dolina – Vlkolínec, Kráľovská cesta – Gejdák - Zápalkáreň, Vlkolínske lúky – sedlo pod Sidorov – Malinô Brdo – Hrabovo* a ďalšie).

Nákup nehnuteľností – 10% z celkovej sumy projektu: objekt **Škola – Galéria** (nové expozície – Pamätná izba učiteľa Májeka, Pamätná izba pátra Horského – presťahovanie z Domu UNESCO, kde

bude expozícia *Vlkolínek - svetové dedičstvo UNESCO*, nová *Galéria* – umelecké diela z plenérov), **ubytovanie v podkroví** (účastníci workshopov, školy v prírode, letné tábory...), **Školský dvor** – revitalizácia (vš. akcie a podujatia – ukážky remesiel...).

Neinvestičné – tzv. mäkké aktivity: nové expozície – *Dom UNESCO* (vid'. vyššie), *Galéria* – *Škola*, objekt za zvonickou – *história obce* (SNP, vyhorenie, vojnové artefakty od p. Grieša..) + moderné smart prvky a audiovizuálne prezentácie (hovoriaci obraz – *Príbeh Vlkolínca* a pod.), **pracovné workshopy** – oprava šindľových striech, záchrana senníkov (štále), oprava studne (NKP), obnova terasových políčok + pestovanie tradičných plodín (zber plodín – ukážky), **tradičné podujatia** – *Remeslo má zlaté dno*, *Nedeľa vo Vlkoínci*, *Podakovanie za úrodu*, *Kosenie vlkolínskych lúk*, *Fujara znie Vlkolíncom*, *Mikuláš + Betlehem vo Vlkoínci*, *Výstup na Sidorovo...*), **sprievodcovské služby** + dozor a výklad v expozíciách (zamestnanie domácich + znevýhodnených skupín – seniori, postihnutí...), **debarierizácia + inklúzia** (prvky a prístup pre znevýhodnené skupiny návštevníkov – telesne a mentálne postihnutých, slabozrakých atd.) .